

چارچوب مفهومی برای بررسی و ارزیابی شهرک‌های صنعتی ایران

■ قاسم رمضان‌پور نرگسی^۱

استاد یار مدیر یت فناوری پژوهش‌کده مطالعات
فناوری‌های نوین، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی
ایران

■ هما قائدشرفی^{۲*}

پژوهشگر پژوهش‌کده مطالعات فناوری های نوین،
سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۴ و تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۶

صفحات: ۴۸-۳۵

چکیده

این پژوهش بر آن است تا ضمن ارزیابی وضعیت موجود شهرک‌های صنعتی در کشور، عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی را ارائه نماید. سوال اصلی تعیین عوامل کلیدی تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی است. با انجام یک کار مطالعاتی و کتابخانه‌ای، چارچوب مفهومی برای ارزیابی این عوامل موفقیت طراحی و به مدیران، پژوهشگران و سیاست‌گذاران توسعه صنعتی کشور عرضه می‌شود. روش پژوهش از نوع توصیفی است که با بررسی ادبیات نظری، استخراج مولفه‌ها و شاخص‌های کلی و همچنین انجام مصاحبه نیمه ساختار یافته و تحلیل محتوی، نسبت به تدوین و ارائه چارچوب مفهومی انجام می‌گیرد.

تجربه شهرک‌های صنعتی کشور، نقش دولت در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی و سپس سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی مورد بررسی قرار می‌گیرد. پس از آن آمار و اطلاعات وضعیت موجود شهرک‌های صنعتی و نواحی کشور (از نظر تعداد، مساحت زمین‌های تحت پوشش، امکانات زیربنایی، قراردادهای منعقد شده و واحدهای به بهره‌برداری رسیده تا پایان سال ۱۳۹۵) ارائه می‌شود. برای تحلیل محیط بیرونی از الگوی تحلیلی PESTEL استفاده می‌شود. یافته‌ها عبارت از ارائه چارچوب مفهومی بومی متشکل از عوامل کلان محیطی تاثیرگذار بر بنگاه‌ها که با استفاده از ابزارهای تحلیلی ترسیم و خلاصه‌ای از نیروهای محرک تاثیرگذار بر یک بنگاه، بنگاه‌های یک صنعت یا تمام اقتصاد در محیط کلان مشخص می‌شود.

واژگان کلیدی: شهرک‌های صنعتی، توسعه صنعتی، چارچوب مفهومی، صنایع کوچک و متوسط.

۱ شماره نامبر: ۵۶۲۷۶۳۱۷-۰۲۱ و آدرس پست الکترونیکی: Ghasem_nargesi@irost.com

* عهده دار مکاتبات

+ شماره نامبر: ۵۶۲۷۶۳۱۷-۰۲۱ و آدرس پست الکترونیکی: Sharafi.homa96@gmail.com

۲ تجزیه و تحلیل پستل (سیاسی، اقتصادی، سیاسی و فناورانه): چارچوب یا ابزار به کار رفته در تجزیه و تحلیل و نظارت بر عوامل کلان زیست محیطی مؤثر بر یک سازمان توسط ارزیابان (محیط بازاریابی بیرونی) است. نتیجه آن به شناسایی تهدیدها و ضعف‌های به کار رفته در تجزیه و تحلیل سوات (SWOT) منجر می‌شود.

۱- مقدمه

مطالعه تجربیات موفق توسعه صنعتی در چندین کشور جهان از این حکایت دارد که یکی از مهم‌ترین ابزارها در زمینه زیرساخت‌های توسعه صنعتی در دسترس دولت‌ها، شهرک‌های صنعتی بوده است. این شهرک‌ها به‌عنوان محلی برای تجمیع صنایع مختلف کوچک، متوسط و بزرگ، دسترسی آنها را به خدمات و نیازمندی‌های ضروری به‌شکل مناسبی فراهم آورده است. این شهرک‌ها دسترسی به صنایع وابسته برای تامین مواد اولیه یا تکمیل زنجیره ارزش و همچنین بازارهای مصرف را سهولت می‌بخشد و با دور کردن این صنایع از مناطق شهری و روستایی، به رعایت اصول زیست‌محیطی در کشور نیز کمک شایانی می‌کند.

این شهرک‌ها در طول سالیان گذشته در رشد و توسعه صنعتی، اقتصادی و اشتغال‌زایی نقش مهمی ایفا کرده‌اند. با این حال تجربه شهرک‌های صنعتی در ایران را نمی‌توان تجربه‌ای کاملاً موفق دانست. تاکنون در هیچ مطالعه مستقلی به بررسی عوامل موفقیت (یا شکست) شهرک‌های صنعتی در ایران پرداخته نشده است. در این بررسی چارچوب مفهومی برای ارزیابی عوامل موفقیت طراحی و به‌مدیران و سیاست‌گذاران و پژوهشگران سیاست‌گذاری توسعه صنعتی کشور عرضه می‌شود.

هدف از شکل‌گیری اولین شهرک‌های صنعتی ایجاد قطب‌های صنعتی و رشد اقتصادی صنعت‌محور در کشور است. با گذشت زمان این واحدها با انجام خدمات صنعتی تبدیل به واحدهای صنعتی اقتصادی می‌شود و تربیت نیروی انسانی ماهر، افزایش توان رقابت‌پذیری، شرایط جذب سرمایه‌گذاری صنعتی از منابع محلی و غیرمحلی مهیا می‌شود. راه‌اندازی این شهرک‌ها با سرمایه‌گذاری دولتی انجام می‌شود. تجربه نشان می‌دهد که در طول پنجاه سال گذشته با وجود سرمایه‌گذاری‌های بسیار زیاد دولت، شهرک‌های صنعتی در تحقق اهداف خود که همانا فراهم آوردن امکانات مورد نیاز و تسهیلات برای ایجاد صنایع و افزایش تولیدات صنعتی کشور و اشتغال‌زایی است، چندان موفق نبوده است.

مقاله حاضر به دنبال جستجوی علت بروز این مسئله در فضای توسعه صنعتی کشور است. برای این منظور لازم است به بررسی ابعاد مختلف تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی پرداخته شود.

در این مطالعه، الگوی مفهومی تحلیل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران طراحی و در مصاحبه با نخبگان صنعت و خبرگان، بررسی و تحلیل و اعتبارسنجی انجام و مهم‌ترین عوامل

تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی ارائه خواهد شد.

۲- پیشینه پژوهش

شهرک صنعتی چیست؟ شهرک‌های صنعتی در جهان امروز به‌عنوان ابزاری شناخته شده برای توسعه صنعتی برای تمام کشورها اعم از توسعه یافته و در حال توسعه در سطح ملی مطرح هستند. برای توسعه صنعتی در سطح جهان، قرار گرفتن در زنجیره تولید جهانی و نظام تقسیم کار از ضروریات است [۷].

شکل‌گیری اولین شهرک‌های صنعتی با هدف ایجاد قطب‌های صنعتی در کشور و رشد اقتصادی صنعت-محور صورت پذیرفته است. پس از انقلاب شکوهمند اسلامی این حرکت با تغییر هدف در جهت متمرکز کردن واحدهای صنعتی در نواحی صنعتی به‌ویژه در مراکز استان‌ها و جلوگیری از احداث این واحدهای صنعتی به‌صورت پراکنده ادامه پیدا کرده است.

با تاسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران و با تلاش شرکت‌های تابع آن در استان‌های مختلف کشور، بخش عمده‌ای از این نواحی و شهرک‌های صنعتی در طول سالیان اخیر به بهره‌برداری رسیده و برای ایجاد کارخانه‌ها و کارگاه‌های صنعتی در اختیار متقاضیان قرار گرفته است.

عمده تلاش‌های انجام شده برای ایجاد و توسعه شهرک‌های صنعتی در دو محور دنبال شده‌اند [۱۲].

الف) ایجاد شهرک‌های صنعتی در مناطق نسبتاً برخوردار: ایجاد این شهرک‌ها با در نظر گرفتن توجیه فنی، اقتصادی و زیست‌محیطی و با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و حمایت دولت انجام پذیرفته است.

ب) ایجاد شهرک‌های صنعتی در مناطق غیربرخوردار: ایجاد این شهرک‌ها بسترسازی تجمع واحدهای کوچک صنعتی را فراهم می‌آورد. در طول زمان این واحدها با آرایه خدمات صنعتی تبدیل به واحدهای صنعتی اقتصادی می‌شوند و تربیت نیروی انسانی ماهر، افزایش توان رقابت‌پذیری، شرایط جذب سرمایه‌گذاری صنعتی از منابع محلی و غیرمحلی مهیا می‌شود. راه‌اندازی این شهرک‌ها با سرمایه‌گذاری دولتی انجام می‌شود.

با این حال تجربه نشان می‌دهد که در طول پنجاه سال گذشته با وجود سرمایه‌گذاری‌های بسیار زیاد دولت، توسعه بخش خصوصی و تعاونی و ایجاد شهرک‌های صنعتی، به‌ویژه در دوران پس از انقلاب اسلامی شهرک‌های صنعتی در تحقق اهداف خود که همانا فراهم کردن امکانات مورد نیاز و تسهیلات برای ایجاد صنایع و از آنجا افزایش تولیدات صنعتی کشور و اشتغال‌زایی است، چندان موفق نبوده‌اند [۱].

ساکنین شهری حداقل شود و بدین ترتیب ضمن کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی، با دسترسی آسان به مسیر حمل‌ونقل، کمترین بار ترافیکی در مناطق شهرنشین ایجاد شود. از نظر مکان‌یابی، یک شهرک صنعتی محل مناسبی در حاشیه شهر است که نیازمندی‌های اولیه لازم برای فعالیت‌های اقتصادی همانند آب، برق، جاده و غیره را دارا باشد [۱].

شهرک‌های صنعتی از چند دهه پیش به‌عنوان یکی از ابزارهای رشد و توسعه صنعتی و توسعه اقتصادی کشور مطرح و به‌کار گرفته شده است.

۳- روش شناسی

روش پژوهش در این مطالعه از نظر هدف، کاربردی- توسعه‌ای و از نظر نوع، توصیفی است که با بررسی ادبیات نظری، استخراج مولفه‌ها و شاخص‌های کلی و همچنین پس از انجام مصاحبه نیمه ساختار یافته و تحلیل محتوی نسبت به تدوین و ارائه چارچوب مفهومی انجام می‌گیرد.

لازم به یادآوری است که مصاحبه با خبرگانی انجام شده است که با مفهوم سیاست‌گذاری در عرصه صنعتی و مقوله شهرک‌های صنعتی آشنا و صاحب تجربه بوده‌اند، تا بدین وسیله در عمل صحت مولفه‌های الگوی مفهومی مشخص شود.

۴- بررسی تجربه شهرک‌های صنعتی در کشور

برای کشف علت اهمیت بررسی تجربه شهرک‌های صنعتی در کشور، ابتدا لازم است نگاهی به اهمیت و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی (به‌عنوان مهم‌ترین صنایع مستقر در شهرک‌های صنعتی) در اقتصاد کشور برداریم [۱۸].

در ایران براساس تعریف وزارت صنایع و معادن و وزارت جهاد کشاورزی، بنگاه‌های کوچک و متوسط، واحدهای صنعتی و خدماتی (شهری و روستایی) هستند که در آن کم‌تر از ۵۰ نفر و بیش‌تر از ۱۰ نفر مشغول به کار باشند. وزارت تعاون نیز برحسب مورد، تعاریف وزارت صنایع و معادن و مرکز آمار ایران را به‌کار می‌برد. مرکز آمار ایران کسب‌وکارها را به چهار گروه زیر تقسیم کرده است [۶].

الف) کسب‌وکارهای دارای ۹-۱ نفر کارگر؛

ب) کسب‌وکارهای دارای ۴۹-۱۰ نفر کارگر؛

پ) کسب‌وکارهای دارای ۹۹-۵۰ نفر کارگر؛

ت) کسب‌وکارهای دارای بیش از ۱۰۰ نفر کارگر.

با توجه به این‌که شهرک‌های صنعتی در کشور و جهان، مفهومی تازه نیست و سابقه بسیار طولانی دارد [۲۰]، بنابراین پرسش اصلی این پژوهش تعیین عوامل کلیدی تأثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی است.

پاسخ‌گویی به این پرسش نیازمند انجام مجموعه‌ای از مطالعات اجرایی و میدانی است. اما برای اجرای چنین مطالعه عملی، ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای، چارچوب مفهومی برای ارزیابی عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی طراحی می‌گردد. سپس براساس چارچوب مزبور و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خبرگان مرکب از تعدادی از مدیران، صنعتگران و سیاست‌گذاران این حوزه و تحلیل محتوی داده‌های حاصله، الگوی مفهومی نهایی تدوین می‌گردد.

صنایع همچون ستون فقرات رشد و توسعه اقتصادی در یک جامعه عمل می‌کنند، اما رشد صنایع نیازمند بسترسازی منظم و سازمانمند زمینه‌های موردنیاز اقتصادی و غیراقتصادی به‌همراه تسهیل دسترسی صنایع به نیازهای اساسی آنهاست.

مطالعات متعدد انجام شده بر رشد و توسعه اقتصادی در جهان، ثابت کرده‌اند که رمز اصلی توسعه کشورهای پیشرفته، فراهم آوردن بستر و زیرساخت‌های مناسب برای رشد و تقویت صنایع داخلی است که نتیجه آن پاسخ‌گویی به نیازهای بازارهای داخلی از یک سو و حضور محصولات تولیدی این کشورها در بازارهای بین‌المللی است. تجربیات موفق کشورهای نظیر آلمان، ژاپن، چین، هند و برزیل موید این موضوع است. بنابراین هر کشوری برای رشد و توسعه اقتصادی نیازمند توسعه صنعتی است و تجربیات کشورهای حاکی از آن است که توسعه صنعتی، نیازمند بسترسازی و حمایت همه‌جانبه اقتصادی، قانونی و فنی دولت از صنایع به‌ویژه صنایع کوچک به‌عنوان قلب تپنده اقتصاد هر کشور است [۶].

یکی از ابزارهای مهم دولت برای نظم‌بخشی به حمایت‌های همه‌جانبه از صنایع، احداث شهرک‌های صنعتی است. "شهرک صنعتی"^۳ به شهرکی گفته می‌شود که در فاصله حداقل ۲۰ کیلومتری از شهر اصلی قرار دارد و شامل تعدادی کارخانه و کارگاه تولیدی است [۴].

شهرک صنعتی منطقه‌ای برای توسعه صنعتی و متمرکز شدن تولیدات صنعتی در نظر گرفته شده است. هدف از ایجاد شهرک صنعتی، توسعه صنعتی مناطق گوناگون کشور در جایی خارج از مناطق شهری است تا تأثیرات منفی فعالیت‌های صنعتی بر

می‌ورزد [۱۹].

۵- نقش دولت در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی

شهرک‌های صنعتی ابزار توسعه صنعتی است که در راستای تحقق تمامی نقش‌های خود برای حمایت از توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط به دولت یاری می‌رساند و به همین دلیل مطالعه تجربی به این شهرک‌ها در کشور، در راه اصلاح جهت‌گیری‌های کلان و سیاست‌گذاری‌های بعدی دولت در زمینه توسعه اقتصادی مبتنی بر بنگاه‌های صنعتی، ضرورت دارد. تنظیم و اجرای سیاست‌های توسعه شهرک‌های صنعتی در کشور از جانب دولت برعهده "سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران" گذاشته شده است [۱۸].

در ادبیات موضوع سیاست‌گذاری دولت برای توسعه فناورانه با حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط محدوده دخالت دولت در جدول شماره ۱ ترسیم شده است [۳]:

جدول ۱: محدوده دخالت دولت در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط

نقش دولت	نمود اجرایی
ایجاد زیرساخت نهادی	ایجاد نهادهای قانونی و عمومی اعم از قوانین و مقررات (از جمله قوانین دارای فکری)، پاداش‌دهی و تشویق بنگاه‌های نوآور، توسعه نظام آموزشی و ایجاد نظام تامین مالی
فراهم آوردن زیرساخت پژوهش	ایجاد آزمایشگاه‌های دولتی و مراکز تست و آزمایش محصولات جدید
آموزش و کارآموزی	سرمایه‌گذاری در آموزش‌های تخصصی و هدفمند نیروی انسانی و ایجاد زمینه‌های لازم برای تجربه‌آموزی پیش از ورود به بازار
تشویق بنگاه‌های نوزاد	حمایت از طریق تنظیم تعرفه‌ها و ایجاد محدودیت تجاری، یارانه‌های مستقیم و ضمنی یا در اختیار گذاشتن قراردادهای دولتی
رهنمودهای دولت	هدایت بنگاه‌ها به سوی زمینه‌های خاص فناورانه با ابزارهایی نظیر تضمین سرمایه یا تسهیلات ارزان‌قیمت
استانداردسازی	تعیین حداقل ویژگی‌های فنی لازم برای محصولات و خدمات ارائه شده
قانون‌گذاری	قانون ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط
حمایت مستقیم و ارائه یارانه‌های دولتی	حمایت مستقیم از بنگاه‌ها

منبع: سرکیسیان، آفرید، ۱۳۸۴

مانند آب، برق و تلفن و سایر تسهیلات شهری و همچنین سالن‌های سرپوشیده آماده برای ایجاد صنایع کوچک و متوسط است.

در تاریخ ۱۳۴۷/۵/۵ در جلسه هیات وزیران، نام "مرکز صنایع کوچک و دستی" به مرکز صنایع دستی تغییر یافت و هدایت توسعه صنایع کوچک و نواحی صنعتی در سازمان به نام "سازمان صنایع کوچک و نواحی صنعتی ایران" یکپارچه‌سازی و ادغام شد.

در عمل مرکز آمار ایران تنها کسب‌وکارهای کم‌تر از ۱۰ نفر نیروی کار را به عنوان بنگاه‌های کوچک و متوسط تعریف و سایر کسب‌وکارها را "بنگاه‌های صنعتی بزرگ" می‌داند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی نیز کسب‌وکارهای زیر ۱۰۰ نفر را به عنوان بنگاه‌های کوچک و متوسط تعریف می‌کند.

آمارها نشان می‌دهد که بیش از ۹۵/۸ درصد بنگاه‌های اقتصادی کشور بنگاه‌های خرد (نیروی کار بین ۹-۱ نفر) و ۳/۶ درصد بنگاه‌های کوچک (نیروی کار بین ۱۰-۴۹ نفر) هستند. این بنگاه‌ها با وجود سهم اندکشان در تولید ناخالص داخلی کشور، به تنهایی بیش از یک میلیون شغل در کشور ایجاد کرده‌اند. از این روی نقش کلیدی در توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی دارند.

به همین دلیل است که دولت برای رسیدن به اهداف خود در زمینه رشد و توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی برای جوانان جامعه، نیازمند بهره‌گیری از ظرفیت‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط است و برای این منظور نسبت به فراهم کردن زیرساخت‌های مورد نیاز برای ایجاد و توسعه این بنگاه‌ها توجه و اهتمام ویژه‌ای

۶- سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران

به منظور ایجاد سازمانی مستقل برای برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های مربوط به نواحی صنعتی، هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۴۳/۵/۲۱ تشکیل سازمان نواحی صنعتی را در زیرمجموعه سازمان برنامه تصویب نمود [۹].

در اساسنامه این سازمان ناحیه صنعتی چنین تعریف شده است: "ناحیه صنعتی عبارت از منطقه‌ای که دارای تسهیلاتی

کوچک در ارزش افزوده صنعتی و اشتغال‌زایی، توسعه کارآفرینی و ساماندهی صنایع کوچک را در راستای رقابت‌پذیر شدن آنها دنبال می‌کند و از جمله اهداف خود تلقی می‌نماید. سازمان در راستای انجام وظایف خود وظیفه شناسایی ظرفیت‌های موجود برای توسعه صنعتی از طریق تاسیس و توسعه شهرک‌های صنعتی و تسهیل فعالیت‌های صنعتی کوچک و متوسط را برعهده دارد. براین اساس شناسایی عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی می‌تواند برای این سازمان به‌عنوان سیاست‌گذار و مجری بخشی از سیاست‌های کلان اقتصادی و صنعتی دولت در کشور بسیار مفید باشد [۱۳] و [۱۴].

۷- آمار و اطلاعات وضعیت موجود شهرک‌های صنعتی کشور

برای دستیابی به شناخت بهتری از وضعیت شهرک‌های صنعتی در کشور، لازم است نگاهی به وضعیت موجود سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی مطابق با آمارنامه این سازمان در سایت سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۳) داشته باشیم. برخی از مهم‌ترین آمار و اطلاعات وضعیت موجود شهرک‌های صنعتی کشور در ادامه ارائه می‌شود:

در سال ۱۳۶۲ پس از ایجاد وزارت معادن و فلزات و وزارت صنایع سنگین، وزارت صنایع پیشنهاد نمود که سازمان صنایع کوچک و نواحی صنعتی ایران در وزارت صنایع ادغام شود. این پیشنهاد تصویب و در تبصره ۴۷ بند ب لایحه بودجه سال ۱۳۶۲ منظور گردید.

همچنین در سال ۱۳۶۲ شرکت شهرک‌های صنعتی ایران نیز تاسیس گردید. منظور از تشکیل این شرکت‌ها این بود که دارندگان موافقت اصولی برای تهیه زمین، آب، برق و تلفن و سایر خدمات جنبی برای ایجاد واحد صنعتی باید با ارگان‌های مختلف تعامل برقرار می‌کردند؛ اما به دلیل عدم هماهنگی ارگان‌های مختلف دچار مشکلات بسیار زیادی می‌شدند.

سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران در تیرماه ۱۳۸۴ براساس مصوبه شورای عالی اداری تشکیل گردید. این سازمان از ادغام سازمان صنایع کوچک ایران و شرکت شهرک‌های صنعتی ایران بوجود آمده و به صورت شرکت دولتی اداره می‌شود.

طبق مصوبه شورای عالی اداری وظایف مربوط به سیاست‌گذاری و تنظیم مقررات مربوط، حمایت‌های لازم از سازمان صنایع کوچک ایران به وزارت صنایع و معادن منتقل شد. به این ترتیب وظایف و فعالیت‌های اجرائی - حمایتی صنایع کوچک به این سازمان سپرده شد [۱۰]. با عنایت به وظایف قانونی، این سازمان ارتقای جایگاه صنایع

جدول ۲: آمار شهرک‌ها و نواحی صنعتی کشور تا پایان سال ۹۵

ردیف	موضوع	واحد سنجش	تا پایان سال ۱۳۹۲	تا پایان سال ۱۳۹۳	تا پایان سال ۱۳۹۴	تا پایان سال ۱۳۹۵	توضیحات
۱	شهرک‌ها و نواحی صنعتی م صوب (با محاسبه مناطق ویژه اقتصادی)	شهرک و ناحیه	۹۲۹	۹۴۲	۹۴۸	۹۵۸	۵۶۵ شهرک صنعتی، ۳۹۳ ناحیه صنعتی
۲	شهرک‌ها و نواحی صنعتی مصوب در حال بهره‌برداری (واگذاری زمین)	شهرک و ناحیه	۷۱۹	۷۵۴	۷۷۸	۷۹۴	۴۸۷ شهرک صنعتی و ۳۰۷ ناحیه صنعتی
۳	شهرک‌ها و نواحی صنعتی تخصصی	شهرک و ناحیه	۵۳	۶۱	۵۸	۵۹	۴۴ شهرک صنعتی و ۱۵ ناحیه صنعتی
۴	شهرک‌های فناوری مصوب	شهرک	۷	۷	۷	۷	مشهد - تبریز - فارس - ارومیه - تهران - اصفهان - همدان
۵	شهرک‌های فناوری به بهره‌برداری رسیده	شهرک	۳	۴	۵	۶	مشهد - تبریز - ارومیه - همدان - فارس - اصفهان
۶	شهرک‌های فناوری در حال ساخت	شهرک	۴	۳	۲	۰	شهرک صنعتی استان تهران در حال طراحی مجدد است
۷	شهرک‌های فناوری در حال	شهرک	۲	۲	۲	۰	قزوین - گیلان

ردیف	موضوع	واحد سنجش	تا پایان سال ۱۳۹۲	تا پایان سال ۱۳۹۳	تا پایان سال ۱۳۹۴	تا پایان سال ۱۳۹۵	توضیحات
	مطالعه (غیرمصوب)						
۸	شهرک‌های صنعتی مستقر در مناطق آزاد تجاری	شهرک	۶	۶	۶	۶	آبادان - آبادان ۲ - خرمشهر - انزلی - ماکو - ماکو ۲
۹	مناطق ویژه اقتصادی	منطقه ویژه	۱۱	۱۱	۹	۹	-
۱۰	مراکز خدمات فناوری و کسب‌وکار در حال مطالعه	مرکز	۲	۱	۰	۰	-
۱۱	مراکز خدمات فناوری و کسب‌وکار در دست ساخت	مرکز	۱۱	۱۱	۸	۶	-
۱۲	مراکز خدمات فناوری و کسب‌وکار به بهره‌برداری رسیده	مرکز	۲۹	۳۲	۳۳	۳۴	-
۱۳	مجتمع های فناوری اطلاعات (IT) و خدمات نرم‌افزاری به بهره‌برداری رسیده	مرکز	۲	۲	۲	۲	-

منبع: آمارنامه شرکت شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۵) [۲]

جدول ۳: مساحت زمین‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی کل کشور

ردیف	موضوع	واحد سنجش	دوازده ماهه		تا پایان سال ۱۳۹۴	توضیحات
			سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵		
۱	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای زمین	شهرک و ناحیه	۸۵۹	۱۳	۲	۸۶۱
۲	تعداد شهرک‌های و نواحی صنعتی دارای سند ثبتی	شهرک و ناحیه	۷۴۳	۲۱	۲۶	۷۶۹
۳	مساحت اراضی در اختیار	هکتار	۱۳۴۳۲۵	۴۳۲۷	۳۵۶۰	۱۳۷۸۸۵
۴	مساحت زمین‌های دارای سند ثبتی	هکتار	۱۱۴۹۱۶	۹۰۰۴	۳۳۰۸	۱۱۸۲۲۴
۵	مساحت زمین‌های دارای سند تفکیکی	هکتار	۷۳۱۵۹	۸۲۶۱	۴۳۴۰	۷۷۴۹۹
۶	مساحت زمین‌های فاز عملیاتی	هکتار	۷۸۰۵۷	۳۲۲۸	۲۴۳۴	۸۰۴۹۱
۷	مساحت زمین‌های صنعتی	هکتار	۵۳۴۱۱	۲۱۳۱	۱۵۶۸	۵۵۱۷۹

منبع: آمارنامه شرکت شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۵) [همانجا]

جدول ۴: امکانات زیر بنایی شهرک‌ها و نواحی صنعتی

ردیف	موضوع	واحد سنجش	دوازده ماهه		تا پایان سال ۱۳۹۴	توضیحات
			سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵		
۱	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای آب	شهرک و ناحیه	۷۶۸	۳۳	۱۰	۷۷۸
۲	میزان آب تامین شده (برای فازهای عملیاتی)	لیتر بر ثانیه	۱۳۹۴۴	۷۶۷	۵۰۷	۱۴۴۵۱
۳	میزان آب مورد نیاز (برای فازهای عملیاتی)	لیتر بر ثانیه	۲۸۹۷۴	-	-	۲۹۱۳۵

ردیف	موضوع	واحد سنجش	دوازده ماهه		توضیحات
			تا پایان سال ۱۳۹۴	تا پایان سال ۱۳۹۵	
۴	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای برق	شهرک و ناحیه	۷۹۴	۲۶	۸۰۶
۵	میزان برق تأمین شده (برای فازهای عملیاتی)	مگاوات	۷۴۷۶	۶۲۳	۸۰۸۸
۶	میزان برق مورد نیاز (برای فازهای عملیاتی)	مگاوات	۱۷۰۲۹	-	۱۷۳۴۷
۷	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای گاز	شهرک و ناحیه	۵۳۲	۴۱	۵۶۰
۸	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی دارای تلفن ثابت	شهرک و ناحیه	۶۹۶	۵۰	۷۱۳
۹	تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی متصل به اینترنت از طریق فیبر نوری	شهرک و ناحیه	۲۹۱	۳۸	۳۰۹

منبع: آمارنامه شرکت شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۵) [همانجا]

جدول ۵: قراردادهای منعقدشده در شهرک‌ها و نواحی صنعتی کل کشور

ردیف	موضوع	واحد سنجش	دوازده ماهه		توضیحات
			تا پایان سال ۱۳۹۴	تا پایان سال ۱۳۹۵	
۱	تعداد قراردادهای منعقدشده	فقره	۶۶۵۹۲	۳۷۰۰	۶۹۵۸۲
۲	مساحت زمین واگذار شده	هکتار	۳۱۱۹۵	۱۸۷۴	۳۲۰۲۱
۳	میانگین زمین واگذار شده	متر مربع	۴۶۸۴	۵۰۶۵	۴۶۰۲

منبع: آمارنامه شرکت شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۵) [همانجا]

جدول ۶: واحدهای به بهره‌برداری رسیده در شهرک‌ها و نواحی صنعتی کل کشور

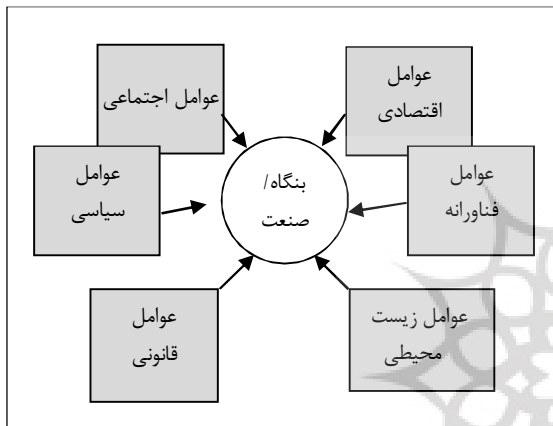
ردیف	موضوع	واحد سنجش	دوازده ماهه		تا پایان سال ۱۳۹۴
			سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	
۱	واحدهای به بهره‌برداری رسیده	واحد	۳۷۱۴۹	۲۰۱۴	۳۹۳۸۵
۲	اشتغال واحدهای به بهره‌برداری رسیده	نفر	۷۵۷۶۹۷	۳۲۰۳۱	۷۹۶۴۷۶
۳	میانگین اشتغال هر واحد	نفر	۲۰	۱۶	۲۰
۴	مساحت زمین واحدهای به بهره‌برداری رسیده	هکتار	۱۷۵۹۷	۸۵۹	۱۸۳۰۲
۵	میانگین مساحت زمین هر واحد	متر مربع	۴۷۳۷	۴۲۶۳	۴۶۴۷
۶	میزان سرمایه‌گذاری واحدها	میلیارد ریال	۶۶۹۰۱۵	۴۸۱۳۰	۸۰۴۳۶۳
۷	میانگین سرمایه‌گذاری هر واحد	میلیون ریال	۱۸۰۰۹	۲۳۸۹۸	۲۰۴۲۳

منبع: آمارنامه شرکت شهرک‌های صنعتی (۱۳۹۵) [همانجا]

ترسیم می‌کند. با در نظر گرفتن موضوع، ابزار PESTEL می‌تواند برای تحلیل بخش‌های تجاری، صنایع، بازارهای خاص یا کل اقتصاد به کار گرفته شود. این ابزار تحلیلی خلاصه‌ای از نیروهای محرک تاثیر گذار بر یک بنگاه، بنگاه‌های یک صنعت یا تمام اقتصاد را در محیط کلان مشخص می‌سازد.

در این تحلیل از یک سو وضعیت این نیروهای محرک در گذشته مطالعه می‌شود و از سوی دیگر، با پیش‌بینی روندهای آنها در آینده تلاش می‌شود تا مشخص شود این عوامل تاثیر گذار در آینده چگونه ممکن است تغییر کند و این تغییرات چگونه بر بنگاه یا صنعت اثر گذار خواهد بود.^۴

شکل ۱: الگوی تحلیلی PESTEL

• با توجه به این که شهرک صنعتی بخشی از زنجیره ارزش صنعت کشور است، در بررسی‌ها مشخص می‌شود که با نگاه به شهرک صنعتی در چارچوب یک الگوی فرایندی، از دیدگاه سیاست‌گذاری، می‌توان هم تحلیل محیط فعالیت شهرک صنعتی را توسط دولت در سطح صنعت انجام داد و هم متغیرهای مهم دیگری را که برای موفقیت شهرک‌های صنعتی اهمیت دارند به الگوی مفهومی افزود. از جمله: متغیرهایی مثل ورودی‌های زیر شهرک صنعتی (از جمله منابع مالی، فناوری و نیروی انسانی) و انواع بازارهای محتمل برای صنعت [۱۵].

طبق این الگوی ساده، هر شهرک صنعتی با دریافت ورودی‌ها و تبدیل آن به محصولات و خدمات مورد نیاز بازارهای هدف توسط فرایندهای درونی خود، به ارزش آفرینی برای خود و جامعه می‌پردازد. این شهرک در زمینه محیط کسب‌وکار صنعت خود فعالیت می‌کند [۱۷].

۸- چارچوب مفهومی بومی عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران

برای پاسخ‌گویی به پرسش اصلی پژوهش یعنی عوامل کلیدی تاثیر گذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی، مجموعه‌ای از مطالعات گوناگون در ادبیات موضوع شهرک‌های صنعتی انجام شد. بر این اساس پرسش اصلی طرح به چند پرسش فرعی به شرح زیر منجر شد [۵]:

۱. شهرک‌های صنعتی چگونه با محیط خود تعامل می‌کنند؟
 ۲. قابلیت‌های زیر ساختی شهرک‌های صنعتی برای رسیدن به چشم‌انداز مطلوب و موفقیت چه باید باشد؟
 ۳. چه محدودیت‌هایی (داخلی و محیطی) مانع از رسیدن به وضعیت رقابتی ایده‌آل می‌شود؟

۴. دولت با چه نوع مداخله‌ای می‌تواند در ارتقای توان رقابتی SMEهای مستقر در شهرک‌های صنعتی موثر واقع شود؟
 ۵. دولت چه ملاحظاتی در طراحی برنامه‌های حمایتی باید مدنظر قرار دهد؟

۶. پویایی برنامه‌های حمایتی چیست؟ (زمان‌بندی حمایت‌ها و تعامل حمایت‌ها با قابلیت رشد صنعت)

برای پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها گروهی از الگوهای مطرح بین‌المللی برای توسعه SMEها و همچنین تجربیات و سیاست‌های برخی کشورهای پیش‌تاز در این زمینه مورد بررسی قرار گرفتند تا بدین ترتیب پژوهشگران بتوانند الگوی مفهومی پیشنهادی بومی عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران را طراحی کنند [۱۶].

پیش از ادامه بحث لازم است به چند نکته توجه شود:

• این الگوی مفهومی هم‌زمان نمایان‌گر حوزه‌های نیازمند مطالعه و تحلیل در وضعیت موجود و حوزه‌های نیازمند سیاست‌گذاری و تدوین راهبرد در وضعیت مطلوب است؛
 • همان‌طور که پیش از این اشاره شد، این الگوی مفهومی از نگاه دولت برای موضوع شهرک‌های صنعتی تدوین می‌شود، بنابراین اجزای این چارچوب باید طوری انتخاب شود که دخالت در آن در محدوده اختیارات دولت باشد یا این که دخالت دولت توجیه داشته باشد؛

• برای تحلیل محیط بیرونی از الگوی تحلیلی PESTEL⁴ استفاده می‌شود. این الگو با تحلیل عوامل و نیروهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری و زیست محیطی و قانونی، چارچوبی از عوامل کلان محیطی تاثیر گذار بر بنگاه‌ها را

environment, legal and technological)

4-PESTEL analysis (political, economic, socio-cultural,

این چارچوب از الگوی فرایندی پیروی کرده و تمامی عوامل تاثیرگذار بر فعالیت شهرک‌های صنعتی را در برمی‌گیرد.

توضیح آن است که در این شکل، یک بنگاه صنعتی برای انجام عملیات خود مطابق الگوی فرایندی نیازمند گروهی از ورودی‌ها و منابع است تا با تبدیلهشان به محصولات، آنها را در بازارهای گوناگون به فروش برساند.

اکوسیستم عملکرد بنگاه صنعتی در این الگو در مستطیل اصلی نشان داده شده است. از آنجایی که دسترسی به عوامل و منابع تولید عموماً برای بنگاه‌های صنعتی — به‌ویژه در ابتدای راه‌اندازی — چندان آسان نیست، شهرک‌های صنعتی با متمرکز کردن بنگاه‌ها در نقاط جغرافیایی مشخص و با ارائه زیرساخت‌های سخت‌افزاری و تاسیسات زیربنایی، تسهیلات حقوقی و قانونی، خدمات مدیریتی، اداری و مشاوره‌ای و خدمات و زیرساخت‌های بانکی، بازرگانی و حمل و نقل، تمامی نیازهای یک واحد صنعتی را در منطقه‌ای مشخص فراهم می‌آورند و در واقع دسترسی بنگاه صنعتی به عوامل و منابع تولید را تسهیل می‌نمایند.

از سوی دیگر، شهرک‌های صنعتی با قرار گرفتن در نقاط نزدیک به مناطق مصرف — اعم از بازارهای مصرف و غیره با تسهیل دسترسی به صنایع پایین‌دستی — و همچنین فراهم آوردن خدمات و زیرساخت‌های بانکی، بازرگانی و حمل و نقل، دسترسی بنگاه‌های صنعتی به بازار را نیز تسهیل می‌کنند.

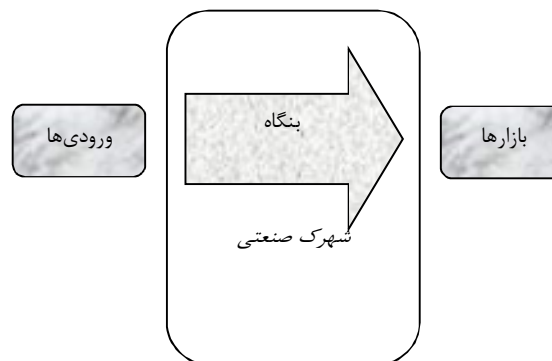
علاوه بر آن، در کنار این موارد سه متغیر بسیار مهم دیگر نیز بر موفقیت شهرک‌های صنعتی مؤثرند [۱]:

۱. جانمایی درست و احداث شهرک صنعتی در مناطق جغرافیایی دارای مزیت‌های نسبی؛

۲. طراحی فرایندی اثربخش برای ارزیابی و ورود صنعت‌گران، کارآفرینان و بنگاه‌های صنعتی متقاضی شهرک، تا از توجه‌پذیر بودن فعالیت بنگاه صنعتی موردنظر از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در منطقه قرارگیری شهرک صنعتی در بلندمدت اطمینان حاصل شود؛

۳. نظام مدیریت شهرک صنعتی که وظیفه تامین خدمات و تسهیلات و هماهنگی و نظارت بر عملکرد شهرک و بنگاه‌های صنعتی مستقر در آن را برعهده دارد.

بدین ترتیب می‌توان از دو زاویه دولت و بنگاه‌های صنعتی به بررسی و تحلیل عملکرد شهرک‌های صنعتی پرداخت.

شکل ۲: الگوی فرایندی فعالیت شهرک صنعتی

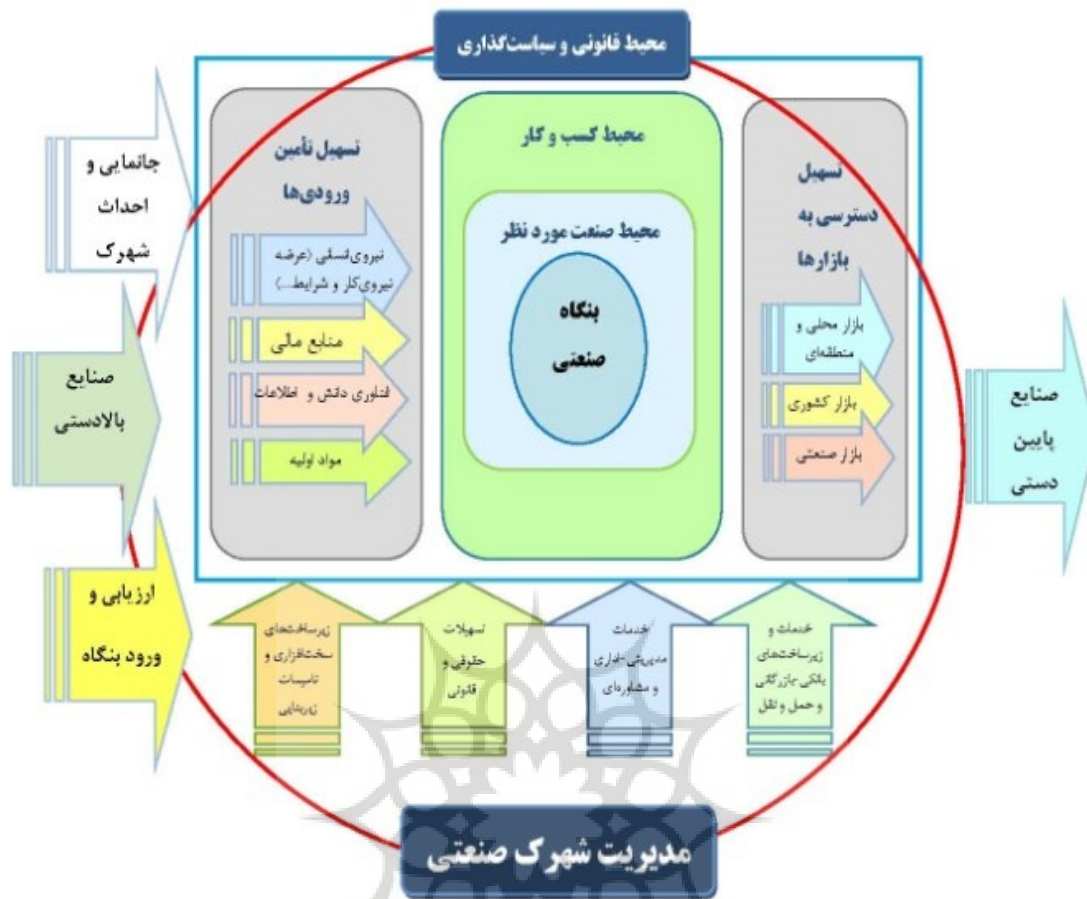
۹- تحلیل شبکه‌ای

علاوه بر الگوی مفهومی که در بالا گفته شد، در تشخیص نقاط قوت و ضعف شهرک‌های صنعتی استفاده از نگرش سیستمی و تحلیل شبکه‌ای نقش بسزایی دارد. بنابراین با توجه به تحلیل شبکه‌ای ضمن برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیرندگان قادر خواهند بود نقاط قوت و ضعف این شرکت‌ها را مشخص کرده و در راستای حل مسایل و مشکلات گام بردارند. بر طبق تحلیل شبکه‌ای، ارتباطات درونی شهرک‌ها و صنایع کوچک و ارتباطات بیرونی با مراکز و سازمان‌های دولتی و خصوصی تقویت می‌شود. تصمیم‌گیری‌های سیاستی و مدیریتی هرگز در یک محیط منفرد صورت نمی‌گیرد و همواره تحت تاثیر شبکه‌ای از ارتباطات قرار گرفته‌اند. در فرایند سیاست‌گذاری صنعتی اعمال قدرت ضروری است و بدون آن اجرای سیاست‌ها به موفقیت نمی‌انجامد. همچنین تجزیه و تحلیل اهداف در سیاست‌گذاری، ارتباط مستقیم با قدرت افراد یا جامعه و سازمان دارد.

در نتیجه، در اجرای طرح‌های صنعتی در شهرک‌های صنعتی و با توجه به شرایط و چگونگی توزیع قدرت می‌توان نسبت به تشخیص صحیح مشکل و حل آن با استفاده از ارتباطات شبکه‌ای به علت‌های عدم موفقیت سیاست‌های اتخاذ شده یا اقدامات مدیریتی اجرا شده در شهرک‌های صنعتی پی‌برد [۸].

۱۰- یافته‌های پژوهش

با توجه به نکات بیان شده در بالا، چارچوب مفهومی تحلیل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران در شکل شماره ۳ ارائه شده است.

شکل ۳- الگوی مفهومی تحلیل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران

منبع: نتیجه بررسی‌های انجام شده در مقاله حاضر

مصاحبه‌های اکتشافی نیمه ساختار یافته استفاده شده است تا نظرات خبرگان حوزه شهرک‌های صنعتی کشور در زمینه مشکلات موجود و نیازهای آنها و همچنین عوامل موثر بر موفقیت شهرک‌ها مشخص شود. بدین ترتیب می‌توان براساس این نتایج، ضمن اعتبارسنجی مطالعات انجام شده، راهبردها و سیاست‌های اجرایی مناسبی را مطابق شرایط واقعی شهرک‌های صنعتی در کشور تدوین نمود.

برای برگزاری مصاحبه تلاش شد تا پرسش‌ها براساس مطالعات انجام شده در طرح و با در نظر گرفتن الگوی مفهومی، موفقیت شهرک‌های صنعتی طراحی شوند. سپس از انجام مصاحبه‌ها، نتایج آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج بدست آمده از مصاحبه‌ها در مورد علل و عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران به شرح زیر است:

۱۱- تحلیل و اعتبارسنجی الگوی مفهومی - عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی

هدف نهایی پژوهش حاضر مشخص کردن عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی در کشور است تا بدین ترتیب بتوان با ارزیابی وضعیت شهرک‌های صنعتی موجود، ضمن طراحی راه‌کارهایی برای بهبود عملکرد و وضعیت این شهرک‌ها که سرمایه‌های بسیاری از محل منابع عمومی و خصوصی کشور جذب خود کرده‌اند، برای جلوگیری از تکرار تجربه شکست‌های گذشته در زمینه توسعه شهرک‌های صنعتی نیز راه‌کارهایی پیش‌بینی شود. با توجه به این که نقطه اثر این پژوهش، ارزیابی عملکرد و میزان موفقیت شهرک‌های صنعتی است و با در نظر گرفتن این که مطالعات انجام شده توسط پژوهشگران برای طراحی چارچوب مفهومی از نوع مطالعات کتابخانه‌ای بوده است، لازم است تا نتایج مطالعات انجام شده اعتبارسنجی شود. برای این منظور از روش

و توجیه‌پذیری کسب‌وکار، اولویت‌های ورود متقاضیان به شهرک صنعتی مشخص شود؛

• شرایط بانک‌های کشور در زمینه پرداخت تسهیلات و تامین مالی و دوره‌های بازپرداخت باید متناسب با وضعیت بنگاه‌های صنعتی مستقر در شهرک‌های صنعتی باشد. این در حالی است که در عمل بازپرداخت اقساط وام‌ها باید پیش از اتمام عملیات احداث واحد صنعتی آغاز شود و در نتیجه بسیاری از بنگاه‌های صنعتی به دلیل عدم تمکن مالی مالکین آنها به بهره‌برداری نمی‌رسند؛

• وجود بنگاه‌های مشاوره‌ای تخصصی - از جمله در حوزه‌های املاک و زمین و همچنین کارخانه و تجهیزات آن - یکی از پیش‌نیازهای اصلی شهرک‌های صنعتی است که چنین بنگاه‌هایی در عمل وجود ندارند؛

• بنگاه صنعتی برای تداوم کسب‌وکار و موفقیت، نیازمند داشتن نظام مدیریت حرفه‌ای است و برای این موضوع نیاز جدی به برگزاری دوره‌های آموزشی و بازآموزی و ارائه خدمات مشاوره‌ای در حوزه‌های مختلف فعالیت بنگاه صنعتی به مدیران این واحدهای صنعتی است. این در حالی است که به دلیل ضعف روش‌ها و امکانات ارائه خدمات مشاوره‌ای، بسیاری از بنگاه‌ها همچنان با روش‌های سنتی و غیرعلمی اداره می‌شوند. در عین حال بسیاری از بنگاه‌های صنعتی ما به صورت مالک - مدیر اداره می‌شوند و در نتیجه با فوت یا از کارافتادگی مالک اصلی و عدم تمایل وابستگان، از ادامه کار باز می‌مانند؛

• راه‌اندازی و بهره‌برداری بنگاه‌های صنعتی در کشورهای پیشرفته تخصصی تحت عنوان "توسعه‌دهنده صنعتی" است که در کشور ما وجود ندارد. این بنگاه‌ها واحدهای صنعتی را طراحی و راه‌اندازی می‌کنند و به مرحله بهره‌برداری می‌رسانند و در نهایت آنها را به افراد متقاضی واگذار می‌کنند؛

• شهرک‌های صنعتی برای تسهیل فرایندهای اداری و صدور مجوز ایجاد شده‌اند؛ این در حالی است که پیچیدگی فرایندهای اداری مرتبط باعث دل‌سردی و انصراف افراد متخصص از احداث و بهره‌برداری واحد صنعتی می‌شود؛

• خصوصی‌سازی واقعی و عدم دخالت دولت در مدیریت شرکت‌ها و بنگاه‌های صنعتی یکی دیگر از عوامل موفقیت شهرک‌های صنعتی است؛ این در حالی است که در عمل به این موضوع مهم توجهی نمی‌شود؛

• سرمایه‌گذاران، صنعت‌گران و کارآفرینان باید با شناخت درست وضعیت بازار و نیازهای آن و فرصت‌های سرمایه‌گذاری (در واقع با تحقیقات بازار کامل و جامع) وارد فضای سرمایه‌گذاری و صنعت‌گری شوند و افراد توجیه شوند که برای موفقیت در ایجاد یک بنگاه صنعتی تنها دارا بودن امکانات مالی کافی نیست. این در حالی است که هدف‌گذاری صرف برای احداث بنگاه‌های صنعتی جدید و رقابت مناطق مختلف کشور در ایجاد شهرک‌های صنعتی بدون توجه به مزیت‌های نسبی منطقه‌ای و میزان اشباع صنعت موردنظر از بنگاه‌های صنعتی باعث ایجاد بی‌رویه‌ای در شهرک‌های صنعتی و بنگاه‌های صنعتی کشور شده که اغلب آنها به دلیل توجیه‌پذیر نبودن در بلندمدت از بین رفته و قبرستانی از سوله‌ها و کارگاه‌های صنعتی نیمه تعطیل یا تعطیل برای کشور به میراث گذاشته‌اند؛

• تحلیل توجیه‌پذیری کارخانه و طراحی کارخانه باید با در نظر گرفتن تمام مولفه‌های تاثیرگذار بر احداث و توسعه یک بنگاه صنعتی - اعم از اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، قانونی و زیست‌محیطی - صورت پذیرد. این مورد به‌ویژه در حوزه‌های تامین مالی برای اجرای طراحی و احداث، توجه به اصول علمی و مهندسی طراحی کارخانه (مهندسی صنایع)، شیوه برقراری ارتباط موثر صنعت و دانشگاه برای جذب فناوری‌های نوین مورد نیاز، ارتباط با صنایع بزرگ یا هم‌راستا در زنجیره ارزش بنگاه صنعتی (اعم از بالادستی و پایین‌دستی)، تحلیل میزان سهولت دسترسی به مواد اولیه، تحلیل میزان سهولت دسترسی به بازار مصرف و وضعیت زیرساخت‌ها و تاسیسات سخت‌افزاری مورد نیاز برای احداث و راه‌اندازی و کار کردن کارخانه صورت پذیرد؛

• وجود تسهیلات و زیرساخت‌های گوناگون در شهرک‌های صنعتی برای تسهیل امر سرمایه‌گذاری بنگاه‌های توجیه‌پذیر در شهرک صنعتی است. این در حالی است که در عمل بسیاری از بنگاه‌های صنعتی تنها برای توجیه استفاده از این تسهیلات وارد شهرک صنعتی شده‌اند (به شکلی که حتی در مواردی فرد سرمایه‌گذار به دلیل عدم مالکیت زمین در شهرک صنعتی، تنها در شهرک صنعتی برای استفاده از تسهیلات آن ورود می‌کند). این امر در ارزیابی ورود متقاضیان به شهرک صنعتی (چه به عنوان متخصص و چه به عنوان سرمایه‌گذار) به شکل جدی مورد توجه قرار می‌گیرد تا براساس میزان نیاز

انجام مطالعات دقیق برای جانمایی و احداث شرکت با توجه به نیازها، اولویت‌ها و مزیت‌های ملی و منطقه‌ای؛

توجه به تسهیل دسترسی بنگاه‌های مستقر در شهرک‌های صنعتی به صنایع بالادستی و پایین‌دستی و هم‌چنین مواد اولیه و بازارهای مصرف در جانمایی محل شرکت و ارزیابی ورود متقاضیان به شهرک براساس رشته صنعتی موردنظر؛

فراهم آوردن زیرساخت‌های موردنیاز برای تسهیل دسترسی بنگاه‌های صنعتی به ورودی‌های صنعت؛ از قبیل نیروی انسانی (جانمایی شهرک‌ها در نزدیکی مراکز جمعیتی)؛ منابع مالی (تسهیل شرایط تامین مالی بنگاه‌ها توسط بانک‌ها و موسسات اعتباری)؛ فناوری، اطلاعات و دانش (از طریق ایجاد همکاری‌های مستقیم میان دانشگاه‌ها مراکز پژوهشی و صنعت در سطح ملی و منطقه‌ای)؛

طراحی یک الگوی ارزیابی دقیق برای انتخاب بنگاه‌های متقاضی ورود به شهرک و ارزیابی کامل شرکت‌ها به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی، الگو و برنامه کسب‌وکار و مسائل زیست‌محیطی؛

ایجاد زیرساخت‌های سخت‌افزاری و تاسیسات زیربنایی موردنیاز برای صنایع در شهرک‌های صنعتی؛

ارائه تسهیلات حقوقی و قانونی به بنگاه‌های صنعتی مستقر در شهرک‌ها؛

ارائه خدمات مدیریتی، اداری و مشاوره‌ای به بنگاه‌های صنعتی مستقر در شهرک‌ها؛

تامین زیرساخت‌های موردنیاز نرم‌افزاری و سخت‌افزاری برای تسهیل تجارت بنگاه‌های صنعتی مستقر در شهرک‌های صنعتی مانند خدمات بانکی، بازرگانی و حمل و نقل)؛

استفاده از نگرش سیستمی و تحلیل شبکه‌ای برای تشخیص نقاط قوت و ضعف شهرک‌های صنعتی خواهند بود.

- مدیریت شهرک‌های صنعتی یک امر بسیار تخصصی است که شوربختانه در عمل، به افراد نا آشنا با این موضوع واگذار شده است؛
- در موفقیت شهرک‌های صنعتی هر دو موضوع زیرساخت و سخت‌افزار و خدمات مشاوره‌ای و مدیریتی و نرم‌افزارها اهمیت دارند. این در حالی است که در توسعه شهرک‌های صنعتی ایران بیشتر به بخش اول یعنی توسعه زیرساخت‌های سخت‌افزاری توجه شده است.
- با تحلیل اطلاعات فوق می‌توان به این نتیجه رسید که چارچوب مفهومی تحلیل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران به‌خوبی موفق شده تا عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی را جستجو و ارائه نماید.

۱۲- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

- پژوهش حاضر به دنبال آن است که ضمن ارزیابی وضعیت موجود شهرک‌های صنعتی و شرکت شهرک‌های صنعتی در کشور و با دریافت نظرات نخبگان صنعت و خبرگان شهرک‌های صنعتی در کشور عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران را پیدا و در چارچوب مفهومی ارائه نماید.
- برای یافتن پاسخ به پرسش اصلی پژوهش، ضمن مشخص کردن کلیه منابع قابل دسترسی برای مطالعه عوامل اثرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی، به مطالعه تفصیلی منابع پرداخته می‌شود.
- براساس بررسی‌های انجام شده، ابتدا الگوی مفهومی تحلیل موفقیت شهرک‌های صنعتی در ایران طراحی و تدوین شد و سپس در مرحله بعد این الگو در مصاحبه با نخبگان صنعت و خبرگان بررسی و تحلیل و اعتبارسنجی انجام می‌شود.
- بر این اساس، مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر موفقیت شهرک‌های صنعتی به‌قرار زیر است:

فهرست منابع:

- [۱] سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (یونیدو- ۲۰۰۳) [ترجمه: شقاقی، عبدالرضا؛ شفیع، مسعود]؛ استراتژی افزایش مشارکت موثر و رقابتی بخش صنایع کوچک و متوسط در توسعه اقتصادی و صنعتی جمهوری اسلامی ایران؛ موسسه خدمات فرهنگی رسا، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۷.
- [۲] سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران؛ آمارنامه شماره ۸۱ (تا پایان شهریور ۱۳۹۵)، تهران، سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی، ۱۳۹۵.
- [۳] سرکیسیان، آلفرد؛ سیاست تکنولوژی، مرکز صنایع نوین وزارت صنایع و معادن؛ فصل‌های پنج و شش، ۱۳۸۴.

- [۴] رمضان پور نرگسی، قاسم؛ بررسی و تعیین مولفه‌های ارزیابی شهرک‌های صنعتی ایران، گزارش طرح پژوهشی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، تهران، ۱۳۹۳.
- [۵] صفوی، رحمت‌الله؛ وضعیت شهرک‌های صنعتی استان تهران براساس دیدگاه‌ها و انتظارات صاحبان صنایع، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، سازمان مدیریت صنعتی، ۱۳۸۲.
- [۶] مرکز تحقیقات مخابرات ایران. تدوین استراتژی توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در حوزه فاوا، گزارش طرح پژوهشی، شرکت مهندسی مشاور حاسب سیستم، ۱۳۹۰.
- [۷] دانشمند، علی‌اکبر؛ "قانون اساسی و استراتژی توسعه صنعتی"، فصلنامه توسعه تکنولوژی، دوره ۱، شماره دوم، صص ۳۴-۲۴، زمستان ۱۳۸۲.
- [۸] محمدی کنگرانی، حنا؛ تحلیل شبکه‌ای، روشی جدید برای حل مسایل مدیریتی و سیاستی در راستای توسعه صنعتی. فصلنامه توسعه تکنولوژی، دوره ۸، شماره چهاردهم، صص ۳۴-۲۳، تابستان ۱۳۸۹.
- [۹] سایت سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، <http://isipo.ir/>.
- [۱۰] سایت سامانه قوانین و مقررات کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، قابل دسترسی در: http://rc.majlis.ir/fa/content/law_cd
- [۱۱] مصاحبه‌های اکتشافی با نخبگان صنعت و خبرگان شهرک‌های صنعتی.
- [12] Legislative Council Secretariat; "Fact Sheet: Industrial research institutes and industrial parks in Taiwan, Sri Lanka", 2011.
- [13] Chun-Chu, Liu; Chia-Yon, Chen; "A Computable General Equilibrium Model of Southern Region in Taiwan: The Impact of the Taiwan Science-Based Industrial Park", American Journal of Applied Sciences, Vol. 1, No. 3, 2004.
- [14] Taiwan Ministry of Science and Technology; "Development of Science Parks", 2009.
- [15] Saxenian, Annalee; "The silicon Valley-Hsinchu Connection: Technical Communities and Industrial Upgrading", Berkeley Planning Journal, Vol. 15, Issue 1, 2001.
- [16] Wong, K.Y.; Aspinwall. E.; "Characterizing knowledge management in the small business environment"; Journal of Knowledge Management, Vol. 8, Issue 3, 2004, pp.44-61.
- [17] Chang, Tseh; Chen, Yau-Kuang; Xiaobin, Simon; "The Right to Inhabitant: the Asian Challenges", The 7th East Asian Regional Conference in Alternative Geography(EARCAG), Conference Proceeding, Osaka, Japan, 23-24 July 2014.
- [18] Sri Lanka Asian Development Bank; "Enabling Small and Medium Enterprise Growth(Financed by the Japan Special Fund)", 2004, ADB; Available at: <http://www.adb.org/Documents/Reports/Consultant/33246-SRI/33246-SRI-TACR.pdf>
- [19] UNIDO; "Productivity enhancement and equitable development: challenges for SME development", UNITED Nations Industrial Development Organization, Vienna: 2006; Available at: http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/Productivity_enhancement_and_equitable_development.pdf
- [20] UNIDO & OECD; "Effective policies for small business: A guide for the policy review process and strategic plans for micro, small and medium enterprise development"; OECD, 2004, Available at: https://www.unido.org/sites/default/files/2009-04/Effective_policies_for_small_business_0.pdf.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی